

บทที่ 6

ช่วงที่สี่ สตรีไทยยุคกระแสสตรีสากล (พ.ศ.2518 – พ.ศ.2549)

ในช่วงที่สี่ สตรีไทยยุคกระแสสตรีสากล (พ.ศ.2518 – พ.ศ.2549) อยู่ในช่วงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ.2489-ปัจจุบัน) เป็นช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ถึงฉบับที่ 9 (พ.ศ.2520- พ.ศ.2549) ซึ่งในปีพ.ศ.2518- พ.ศ. 2527 เป็นช่วงกระแสทศวรรษสตรีสากลมีผลทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสตรีและบทบาทของสตรี โดยเฉพาะประเด็นด้านการศึกษา กำหนดให้ มีการส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย ในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อมา ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาสตรีสนับสนุนให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงบทบาทสตรี ทั้งนี้ยังมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปีพ.ศ.2540 ซึ่งให้ความสำคัญ เรื่องสิทธิความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงอีกด้วย ในช่วงที่สี่นี้มีรายละเอียด คือ 6.1 บริบทที่มี ต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ประกอบด้วย 6.1.1 ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาวะเศรษฐกิจ 6.1.2 ด้าน สังคม ได้แก่ อิทธิพลของชาวต่างประเทศ การพัฒนาประเทศให้ทันสมัย โครงสร้างประชากร โครงสร้างของครอบครัว ความต้องการและค่านิยมทางการศึกษา และบทบาทของสตรีใน สังคมไทย 6.1.3 ด้านการเมืองและการบริหาร ได้แก่ รัฐธรรมนูญ ระบบการปกครองและ นโยบายของรัฐ 6.1.4 ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ 6.1.5 ด้านการศึกษา 6.2 บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ. 2549 ประกอบด้วย 6.2.1 ด้านผู้เรียน ได้แก่ บทบาทด้านการเรียน บทบาทด้านกิจกรรมนิสิต นักศึกษา และบทบาทด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก 6.2.2 ด้านผู้สอน ได้แก่ บทบาทด้าน วิชาการและบทบาทด้านสังคม 6.2.3 ด้านผู้บริหาร ได้แก่ บทบาทด้านการบริหารจัดการ และ 6.3 สรุปและวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

6.1 บริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549

6.1.1 ด้านเศรษฐกิจ

การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ผู้วิจัยสรุป ใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ถึงฉบับที่ 9 (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2519; 2524; 2529; 2532; 2539; 2544)ได้ดังนี้คือ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) เป็นช่วงที่มีกระแสของ ทศวรรษสตรีสากล ที่ประกาศโดยองค์การสหประชาชาติ (พ.ศ.2518-2527) นับเป็นกระแสในระดับ สากลที่สร้างขึ้นเพื่อผลักดันนโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการพัฒนา การผลักดันขององค์การสหประชาชาติมีผลทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสตรี บทบาทของสตรีในกระบวนการพัฒนาได้รับการบรรจุไว้ภายใต้ นโยบายพัฒนาสังคม โดยแยกเป็นเรื่องที่เน้นการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะ การกำหนดประเด็นการ พัฒนาที่สำคัญไว้ 3 ประเด็นหลักที่ส่งผลต่อการพัฒนาสตรีได้แก่

ประเด็นที่ 1 ด้านการศึกษา กำหนดให้มีการส่งเสริมการเข้าถึง โอกาสทางการศึกษาที่เท่า เทียมกันระหว่างหญิงและชาย

ประเด็นที่ 2 ด้านอาชีพ ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการฝึกอาชีพให้แก่สตรี และ

ประเด็นที่ 3 ด้านกฎหมาย กำหนดให้ดำเนินการแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) สตรีถูกจัดให้เป็นกลุ่ม พิเศษกลุ่มหนึ่งใน 3 กลุ่ม นอกเหนือจากเยาวชนและชาวเขา แม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 5 จะกำหนดประเด็นปัญหาของสตรีไม่ต่างจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 4 แต่ได้มีการกำหนดมาตรการพิเศษในการแก้ปัญหา โดยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ในการวางแผนในพื้นที่ชนบทใน 37 จังหวัด และยังได้กำหนดเป้าหมายเฉพาะในการพัฒนา กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม โดยจำแนกตามอายุและอาชีพ ในการพัฒนาสถานภาพทางเศรษฐกิจของ สตรี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้ตั้งเป้าหมายในการยกระดับรายได้ ประชาชาติของสตรีต่อคนไว้ที่ 5,000 บาท ในช่วงอายุ 12-44 ปี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ยังได้กำหนดแผนหลักอีก 7 แผน เพื่อที่จะส่งผลต่อการพัฒนาในด้านต่างๆของชีวิตสตรี ได้แก่ 1) กิจกรรมเสริมรายได้ 2) การศึกษาและ การฝึกอบรม 3) การเมือง 4) การบริหารปกครอง 5) การบริหารปกครองระดับชาติและการ ประสานงาน 6) การวิจัย 7) สวัสดิการสังคม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) พัฒนาการของ แผนพัฒนาสตรีที่เริ่มจากเป็นเพียงหัวข้อหนึ่งภายใต้ นโยบายการพัฒนาสังคมในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 และได้รับความสำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 4 ให้เป็นกลุ่มเป้าหมายพิเศษหนึ่งใน 3 กลุ่มเป้าหมายทั้งหมดของแผน ต่อมา ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 มีการกำหนดเป้าหมายและมาตรการการ พัฒนาสตรีอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม และชัดเจน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 นโยบายและแผนพัฒนาสตรีถูกแยกออกเป็นแผนเฉพาะแนบท้ายกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 6 อาจจะเป็นด้วยเหตุว่าในช่วงแผนดังกล่าวเป็นช่วงที่สิ้นสุดแล้วของทศวรรษสตรีขององค์การสหประชาชาติ (พ.ศ.2518-2527)

นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาและส่งเสริมการพึ่งตนเอง ดังนั้นจึงให้ความสำคัญของประเด็นการควบคุมอัตราการเติบโตของประชากร เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการพึ่งตนเอง จึงเน้นในประเด็นเรื่องสุขภาพ การตลาด การพัฒนาฝีมือแรงงาน และการสร้างงาน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดย่อมในชนบท(คณะกรรมการแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2528: 10)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) สถานภาพประเด็นปัญหาสตรีในแผนไม่มีอะไรแตกต่างจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 คือเป็นแผนที่แยกออกมาต่างหากและเป็นแผนแนบท้ายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 เป็นผลสืบเนื่องจากการจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 20 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2554) ซึ่งร่างโดยคณะกรรมการร่างแผนภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ ปรับปรุงจากแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) การวิเคราะห์ปัญหาของสตรียังอยู่ในกรอบเดิมเช่นเดียวกับแผนพัฒนาสตรีระยะยาวแผนแรกนั่นคือ 1) พัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตสตรี 2) การคุ้มครองแรงงานสตรี 3) การมีส่วนร่วมของสตรีทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง 4) การพัฒนาทั่วโลกพัฒนาสตรีระดับชาติ 5) การรณรงค์และเผยแพร่ข้อมูล 6) การวิจัยและการพัฒนาสตรี

ความแตกต่างระหว่างแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 คือฉบับที่ 2 ได้เพิ่มประเด็นสำคัญอีก 2 ประเด็น คือ ผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อม และผู้หญิงกับศาสนา โดยมีการยกตัวอย่างที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำแผน ไปปฏิบัติตามประเด็นปัญหาแต่ละประเด็น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เป็นแผนแรกที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยใช้กระบวนการอย่างเป็นทางการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเสนอแนวทางการพัฒนาประเทศ และนำความต้องการและข้อเสนอแนะของประชาชนมาประมวลทำเป็นแผนพัฒนาแห่งชาติ แต่แนวทางทำแผนพัฒนาสตรีก็ยังคงอยู่ในแนวทางเดิมคือ จัดทำเป็นแผนเฉพาะแนบท้ายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และใช้กรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาสตรี กล่าวคือการพัฒนาสตรีไม่ได้เป็นหัวข้อพิเศษในกระบวนการจัดทำแผน ที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง

แนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 คือประชาชนต้องการให้การพัฒนาคนเป็นหลัก ดังนั้นแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งเอาแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นกรอบ โดยเน้นการพัฒนา

ศักยภาพของสตรี และในช่วงการจัดทำแผนนี้เป็นช่วงที่ตรงกับการประชุมระดับโลกเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 ซึ่งจัดโดยองค์การสหประชาชาติ ณ กรุงปักกิ่งในปีพ.ศ.2538 ซึ่งทำให้มีการรับแนวทางจากปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าสตรีมาเป็นแนวทางจัดทำแผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ด้วย

ดังนั้น แผนพัฒนาสตรี ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงมีประเด็นและเป้าหมายการพัฒนาอยู่ 4 ด้านหลักๆ คือ

1. พัฒนาศักยภาพสตรีในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตสตรี
2. พัฒนาในเรื่องสิทธิของสตรีให้เกิดความเสมอภาค โดยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบทั้งพหุนัยและนิตินัย ให้เป็นไปตามสนธิสัญญาการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีที่ประเทศได้ลงสัตยาบันไว้กับองค์การสหประชาชาติในปีพ.ศ.2528 (CEDAW)
3. พัฒนาสตรีให้มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่ากับชาย โดยการได้รับความคุ้มครองจากรัฐในการมีชีวิตที่ไม่ถูกกระทำรุนแรง และถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
4. พัฒนาสตรีให้มีส่วนร่วมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในทุกระดับ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) สืบเนื่องมาจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ.2540 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาได้ประกันสิทธิความเสมอภาคระหว่างชายหญิง และปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้กับประเทศไทยและสตรี เช่น พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการปฏิรูประบบสุขภาพที่จะทำให้สตรีเข้าถึงการบริการด้านสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 ทำให้เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายสามารถเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ 5 ด้าน คือ

1. การพัฒนาศักยภาพสตรี ทั้งด้านอาชีพ การศึกษา และสุขภาพกายใจ
2. การมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจในทุกระดับ โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะเพิ่มจำนวนผู้สมัครสตรีในการเลือกตั้งทุกระดับ ร้อยละ 30 เพิ่มจำนวนสตรีในระดับการตัดสินใจในทางการเมืองและการปกครองเป็น 2 เท่า และเพิ่มสัดส่วนสตรีในคณะกรรมการที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายเป็น 50 ต่อ 50
3. ส่งเสริมความเสมอภาคและคุ้มครองทางสังคม เน้นการแก้กฎหมายและกฎระเบียบเพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างชายหญิงภายในปีพ.ศ.2549 และตั้งเป้าหมายที่จะออกกฎหมายต่างๆเพื่อคุ้มครองสตรี เช่น กฎหมายขจัดการรุนแรงต่อสตรี กฎหมายคุ้มครองแรงงานนอกระบบ เป็นต้น

4. การพัฒนาสื่อเพื่อการดำเนินงานด้านสตรี เพื่อให้สื่อทุกประเภทนำเสนอภาพลักษณ์ของสตรีโดยปราศจากอคติทางเพศ

5. พัฒนานอค์กรและการบริหารจัดการที่มีการดำเนินงานด้านสตรี โดยมีเป้าหมายในการยกระดับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติขึ้นเป็นหน่วยงานระดับกรม

สรุปได้ว่าในช่วง 40 ปีของนโยบายพัฒนาประเทศให้เป็นอุตสาหกรรมที่ผ่านมามีตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ.2504 ถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2544 สตรีไทยมีบทบาทที่ก้าวหน้าขึ้น มีแนวโน้มการพัฒนาไปสู่ความเสมอภาคมากขึ้น สถานภาพการทำงานของสตรีดีขึ้น การเคลื่อนย้ายแรงงานจากการผลิตแบบดั้งเดิมในชนบทมาสู่การผลิตที่ทันสมัยในเมืองมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น โอกาสของสตรีในการทำงานที่มีรายได้ประจำจากภาคการผลิตสมัยใหม่เป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาสถานภาพของสตรีในอนาคต

สถานะเศรษฐกิจ

สถานะเศรษฐกิจในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ในช่วงเริ่มต้นของกระแสโลกาภิวัตน์ ตั้งแต่ พ.ศ.2523 เป็นต้นมา เป็นช่วงที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจเริ่มขยายตัวและปรับตัวเปิดกว้างสู่ระบบเศรษฐกิจนานาชาติมากขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และตลอดช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ถึงประมาณปี พ.ศ.2528-2534 กิจกรรมทางเศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภาคอุตสาหกรรมได้มีบทบาทที่สำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการส่งออก ระบบเศรษฐกิจไทยตั้งแต่ช่วงนั้นเป็นต้นมา เริ่มผูกพันและพึ่งพาการค้ากับต่างประเทศอย่างเข้มแข็งขึ้น กระแสโลกาภิวัตน์นำไปสู่สถานะการเปิดและขยายตลาดและการเปิดการค้าเสรีในด้านต่างๆ มีส่วนกำกับรูปแบบและลักษณะของโครงสร้างและการพัฒนาเศรษฐกิจในหลายด้าน จากการขยายตัวของการส่งออก การลงทุน และการบริหารในภาวะของการแข่งขันสูงทางการตลาด สภาพการจ้างงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ มีการเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงออกจากภาคเกษตรกรรมอย่างเห็นได้ชัดเจน และเข้าสู่การจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมส่งออกเป็นจำนวนมาก โดยสัดส่วนแรงงานที่ทำงานในอุตสาหกรรมส่งออกที่ทำรายได้สูงสุดให้ประเทศจำนวน 5 ใน 10 ประเภทนั้น เป็นหญิงถึงร้อยละ 80 มูลค่าของสินค้าส่งออก รวมทั้งจากการท่องเที่ยวมีจำนวนเท่ากับงบประมาณของประเทศในช่วงนั้น (สถาบันวิจัยบทบาทชายหญิงและการพัฒนา, 2534) ภาวะแข่งขันในทางตลาดในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เศรษฐกิจนอกระบบที่มีการรับเหมารงานไปทำที่บ้านขยายตัวอย่างรวดเร็วเช่นกัน และผู้หญิงก็เป็นแรงงานหลัก ด้วยเหตุผลว่าการจ้างงานในสภาพดังกล่าวมีความยืดหยุ่นสูง

ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับค่าจ้าง สถานภาพการทำงานและเวลาในการทำงาน การที่ผู้หญิงเข้าสู่แรงงานทั้งในระบบและนอกระบบเป็นจำนวนมากนี้ ย่อมก่อให้เกิดผลดีคือ มีรายได้ ซึ่งอาจถือเป็นรายได้หลักของครอบครัว มิใช่รายได้เสริมเช่นแต่ก่อน

สถานะเศรษฐกิจที่เป็นวิกฤตเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุดคือเริ่มจากปีพ.ศ.2540 ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างรุนแรงและได้เพิ่มความรุนแรงของปัญหาความยากจนอันเป็นปัญหาหลักของประเทศ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลความยากจนต่อประชากรรายตัว เพิ่มจากร้อยละ 11.4 ในปีพ.ศ.2539 เป็นร้อยละ 15.9 ในปีพ.ศ.2542 และที่สำคัญการเพิ่มขึ้นของความยากจนนั้นกระจุกตัวในบางพื้นที่ โดยภาวะความยากจนได้เพิ่มขึ้นอย่างมากจากร้อยละ 14.9 เป็น 21.5 ในเขตชนบทระดับหมู่บ้าน (ธนาคารโลก, 2543: 4)

ในด้านการมีงานทำ อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นจากประมาณร้อยละ 2.2 ในปีพ.ศ.2540 เป็นร้อยละ 4.6 ในปีพ.ศ.2541 เป็นร้อยละ 5.2 ในปีพ.ศ.2542 และลดลงเล็กน้อยเป็นร้อยละ 4.3 ในปีพ.ศ. 2543 จำนวนคนว่างงานนั้นเพิ่มขึ้นสูงสุดถึง 1.7 ล้านคนในช่วงครึ่งแรกของปีพ.ศ.2542 และผู้มีงานทำก็ทำงานน้อยชั่วโมงกว่าเดิม ช่วงปีพ.ศ.2540-2542 ค่าแรงที่แท้จริงโดยทั่วไปลดลงร้อยละ 6.1 (ธนาคารโลก, 2543: 7) ส่วนรายได้ต่อหัวประชากรลดลง 19.2 ในช่วงการสำรวจไตรมาสแรกในปีพ.ศ.2541 และลดลงร้อยละ 24.8 ในช่วงไตรมาสที่ 2 ของปีเดียวกันวิกฤตเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบต่อแรงงานที่ศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า เมื่อเทียบกับแรงงานที่มีการศึกษาสูงขึ้นไป (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2544: 27-31) ในปีพ.ศ.2542 ข้อมูลการถูกเลิกจ้างจากการตรวจเยี่ยมสถานประกอบการ 903 แห่ง ของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม โดยได้รับแจ้งจากสถานประกอบการที่มีการจ่ายค่าชดเชย และการร้องเรียนจากผู้เลิกจ้าง แสดงให้เห็นว่ามีการเลิกจ้างคนงาน 44,753 คน โดยแรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้างมีจำนวนใกล้เคียงกับชาย โดยผู้ถูกเลิกจ้างมากที่สุด เป็นผู้ถูกเลิกจ้างจากสถานประกอบการสิ่งทอ รองลงมาคือ ลูกจ้างผู้หญิงในสถาบันการเงิน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2542) แรงงานที่ถูกเลิกจ้างนั้นมีปัจจัยหลากหลายที่เป็นตัวกำหนด ร้อยละ 90 เป็นผู้หญิงนั้นพบว่าคนงานที่ถูกเลิกจ้างส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่อายุมาก ทำงานมานาน การศึกษาน้อย ไม่มีทักษะฝีมือติดตัว มีครอบครัว มีลูกต้องดูแล และตัวเองเป็นคนหารายได้หลัก (บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ, 2542: 1-24) วิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดภาวะความยากจนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในเขตชนบทย่อมกระทบต่อผู้หญิงที่เป็นแรงงานนอกระบบอย่างรุนแรงและหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากผู้ที่ทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบนี้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาสของสังคมและเป็นผู้หญิง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2544)

6.1.2 ด้านสังคม

อิทธิพลของชาวต่างประเทศ

อิทธิพลของชาวต่างประเทศในในระบอบพ.ศ. 2518 – พ.ศ. 2549 นี้ เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกเชื่อมต่อกันหมดเหมือนไม่มีพรมแดนขีดกั้น เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีรวมทั้งความพยายามในการสร้างภาวะแข่งขันและการเป็นต่อทางเศรษฐกิจได้นำโลกไปสู่การค้า การลงทุน ข้อมูลและข่าวสารที่เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วข้ามประเทศ โลกาภิวัตน์จึงเป็นบริบทที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อิทธิพลของชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ที่เข้ามาในรูปแบบของการครอบครองทางเศรษฐกิจแทนการยึดครองประเทศ คล้ายกับการล่าอาณานิคมในสมัยก่อน กระบวนการที่เชื่อมโยงกับการเงิน การลงทุน การผลิต และการตลาดที่มีการดำเนินการในลักษณะที่ไร้พรมแดนดังกล่าวทำให้ประเทศไทยหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปรับโครงสร้างและแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อตอบสนองหรือเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลกระทบมากมายต่อวิถีชีวิตของประชาชนในประเทศ ทั้งในรูปแบบและแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นด้วย

การพัฒนาประเทศให้ทันสมัย

การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยในช่วงพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 สืบเนื่องจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ แต่ความเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจไม่ได้เป็นหลักประกันทางด้านคุณภาพชีวิต และความมั่นคงทางสังคม ทั่วโลกจึงหันมาให้ความสนใจกับหลักการพัฒนายั่งยืนและเป็นธรรม ซึ่งจำเป็นต้องมีมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม รูปแบบการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ทำให้เกิดสภาพที่คนมีจิตใจเมตตาทรุณยาน้อยลง ไม่มีความเท่าเทียมกันในสังคม และสถานะที่ไม่ยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ทำให้ต้องหาทางเลือกใหม่ที่แน่ใจได้ว่าสามารถเพิ่มผลผลิตได้เพียงพอกับความต้องการ

จากการประเมินผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงที่ผ่านมาได้มีการขยายตัวทางด้านรายได้ประชาชาติ แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน และยังมีคนอีกจำนวนมากที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา เช่น กลุ่มคนที่ยากที่สุด ประชาชนในชนบทชนกลุ่มน้อย รวมทั้งผู้หญิงที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเท่าที่ควร (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2543: 1-10) ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้ ประเทศพัฒนาได้ตามเป้าประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลจากที่คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (2545: 6-16) ได้ประเมินผลกระทบจากการพัฒนาที่ผ่านมาเกี่ยวกับสตรีไว้ดังนี้ คือ

1) แรงงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบส่วนใหญ่เป็นสตรี ซึ่งขาดความมั่นคงด้านรายได้ ขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะฝีมือ และการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน ส่งผลให้สตรีไม่สามารถ

เข้าทำงานเป็นเวลาได้ แม้ว่าตลาดแรงงานนอกระบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับงานไปทำที่บ้าน จะเอื้อประโยชน์ต่อสตรีที่ต้องรับภาระดูแลครอบครัว ให้สามารถจัดสรรเวลาในการทำงานได้

2) แรงงานสตรีส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ใช้ทักษะฝีมือในการทำงานต่ำ ซึ่งส่งผลให้ได้รับค่าตอบแทนน้อยกว่าแรงงานชาย และขาดอำนาจต่อรองกับนายจ้าง

3) สตรีวัยทำงานไม่สามารถพัฒนาศักยภาพในการทำงานได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากสังคมคาดหวังให้สตรีเป็นผู้รับผิดชอบงานบ้านมากกว่าชาย สตรีจึงต้องรับภาระงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตรและสมาชิกในครอบครัว สตรีวัยทำงานส่วนใหญ่จึงประสบปัญหาการจัดสรรเวลาในการทำงานในบ้านและนอกบ้าน ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถอุทิศเวลาให้กับการทำงานนอกบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าชาย และรวมทั้งยังขาดโอกาสการพัฒนาศักยภาพของคนได้อย่างเต็มที่ ทำให้สตรีขาดโอกาสก้าวหน้าในอาชีพการงาน

ดังนั้นในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาที่ผ่านมาทั้งในสังคมไทยและสังคมโลก เพื่อทราบสภาพปัญหาและผลกระทบ รวมทั้งอุปสรรค เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณากำหนดทิศทางและกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศต่อไป

โครงสร้างประชากร

โครงสร้างประชากรในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้ ประชากรสูงอายุในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรของประเทศ จากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยพบว่า จำนวนประชากรจะเพิ่มจาก 62.9 ล้านคนในปี พ.ศ.2544 เป็น 64.1 ล้านคนในปี พ.ศ.2546 และ 65.2 ล้านคนในปี พ.ศ.2548 ตามลำดับ โดยจำนวนประชากรวัยเด็กจะลดลง นอกจากนั้นในปี พ.ศ.2533 ซึ่งประเทศไทยมีประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 4.02 ล้านคน และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 10.78 ล้านคนในปี พ.ศ.2563 หรือประมาณร้อยละ 15.28 ของประชากรทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรนี้จึงสามารถคาดการณ์ได้ว่าในอีก 20 ปีข้างหน้าประเทศไทยจะเข้าสู่ “ภาวะประชากรชรา” (population aging) การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรนี้มีความสำคัญที่ต้องคำนึงถึงอย่างมากในการวางแผนพัฒนาเพื่อรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา เมื่อพิจารณาโครงสร้างประชากรแยกตามเพศแล้วพบว่า ประชากรสตรีสูงอายุ มีสัดส่วนมากกว่าผู้สูงอายุชาย และมีอายุคาดเฉลี่ยมากกว่าชาย 5 ปีมาโดยตลอด และในปี 2546 และ 2548 ประชากรสตรีสูงอายุจะมีจำนวนสูงถึง 3.4 และ 3.7 ล้านคน ขณะที่ผู้สูงอายุชายจะมีจำนวน 2.8 และ 3.1 ล้านคน ตามลำดับ โครงสร้างประชากรไทยที่จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นภาวะประชากรชรา โดยมีผู้สูงอายุเพศหญิงที่มากกว่าชาย ชี้ให้เห็นความจำเป็นในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษา

ด้านสุขภาพและการจัดสวัสดิการทางสังคมที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นที่แตกต่างกันของประชากรสูงอายุเพศชายและหญิง

ภาวะการพึ่งพาหมายถึง ความสัมพันธ์ของขนาดประชากรวัยทำงาน (working-age population) ที่มีอายุระหว่าง 15-59 ปี กับขนาดของประชากรพึ่งพา (dependent population) อันได้แก่ประชากรเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) และประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปี หรือมากกว่า) ซึ่งอัตราส่วนพึ่งพา รวม (total dependency ratio) ประกอบด้วยอัตราส่วนพึ่งพาเด็ก (child dependency ratio) และอัตราส่วนพึ่งพาผู้สูงอายุ (aged dependency ratio) อัตราส่วนพึ่งพา รวมแสดงถึงภาระของประชากรวัยทำงานที่ต้องดูแลเด็กและผู้สูงอายุในขณะเดียวกัน สำหรับประเทศไทยในปี พ.ศ.2503 อัตราส่วนพึ่งพา รวมเท่ากับร้อยละ 91.55 โดยเกือบทั้งหมดของประชากรพึ่งพา คือเด็ก ต่อมา อัตราการเกิดได้ลดลงเป็นลำดับ ทำให้อัตราส่วนพึ่งพาเด็กลดลงและอัตราส่วนพึ่งพา รวมลดลงด้วย เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นเป็นผลให้อัตราส่วนพึ่งพาผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2533 และเป็นที่คาดการณ์ว่าในศตวรรษที่ 21 อัตราส่วนพึ่งพาผู้สูงอายุจะสูงกว่าอัตราส่วนพึ่งพาเด็ก (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, 2543: 13) ประชากรสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นและอัตราส่วนพึ่งพาผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นนี้มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ คนที่อยู่ในวัยแรงงานต้องดูแลคนซึ่งอยู่ในภาวะพึ่งพา ทั้งภาวะพึ่งพาเด็กและภาวะพึ่งพาผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีผลกระทบอย่างมากต่อการผลิต การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการแข่งขันทางการค้ากับประเทศอื่น สำหรับสตรีในฐานะที่มีบทบาทในครัวเรือนประการหนึ่ง คือ การดูแลผู้สูงอายุ จากการสำรวจประชากรวัย 13-59 ปี ในปี พ.ศ.2537 พบว่า ร้อยละ 80-85 ให้การดูแลบิดามารดา (อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป) โดยสองในสามของผู้ดูแลเป็นสตรี สภาวะของสังคมไทยที่เรียกว่า ภาวะประชากรสูงอายุ จะส่งผลให้สตรีจำนวนมากต้องรับภาระทั้งงานนอกบ้าน งานในบ้าน และการดูแลบิดามารดาหรือญาติผู้สูงอายุ

สตรีมีแนวโน้มที่จะเป็นหัวหน้าครัวเรือนและรับภาระเลี้ยงดูเด็กและผู้สูงอายุเพียงลำพัง การที่ครัวเรือนไทยมีขนาดเล็กลง และมีแนวโน้มที่จะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการย้ายถิ่นไปทำงานของสมาชิกในครอบครัว การหย่าร้าง หรือตั้งครุภักและถูกสามีหรือฝ่ายชายทอดทิ้ง รวมถึงการที่สตรีอยู่เป็น โสดเพิ่มขึ้น ส่งผลให้จำนวนสตรีที่ต้องทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนมีมากขึ้น ภาระการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและผู้สูงอายุจึงตกอยู่กับสตรี ในกรณีที่สตรีต้องทำงานนอกบ้านจึงทำให้ไม่สามารถดูแลสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเต็มที่ (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2545)

โครงสร้างของครอบครัว

โครงสร้างของครอบครัวในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ลักษณะของครอบครัวไทยเป็นครอบครัวแบบเดี่ยว ประกอบไปด้วยบิดามารดาและบุตรชายหญิงที่ยังไม่แต่งงาน ซึ่งมีลักษณะ

เหมือนกับครอบครัวอเมริกันสมัยใหม่ เว้นแต่วัฒนธรรมไทยยอมให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคน แม้ทางกฎหมายจะยอมให้ชายมีภรรยาได้คนเดียวก็ตาม ในชนบทไทยจะเป็นครอบครัวขนาดเล็กที่ประกอบไปด้วยบิดา มารดา และลูก บางทีอาจจะมีปู่ ย่า ตา หรือยายคนหนึ่งหรือมากกว่ารวมอยู่ด้วย

คามประเพณีไทยนิยมให้ฝ่ายชายไปปลูกบ้านหรือเรือนหออยู่ใกล้กับบ้านฝ่ายหญิงหลังจากแต่งงานกันแล้ว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมือง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งบ้านเรือนหลังจากแต่งงาน คู่สมรสในเขตเมืองกรุงเทพฯ ตั้งบ้านเรือนหรือปลูกเรือนหอเป็นอิสระ แสดงให้เห็นว่าครอบครัวไทยเน้นในเรื่องการแยกตัวเป็นอิสระจากครอบครัวบิดามารดา แม้ว่าจะมีประเพณีปลูกเรือนหออยู่ใกล้กับฝ่ายหญิงก็ตาม คู่สมรสใหม่บางคู่อาจต้องพึ่งพาครอบครัวบิดามารดาทางเศรษฐกิจบ้างในระยะแรกแต่ก็เป็นชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น หลังจากนั้นจะแยกครอบครัวของตนออกมา เว้นแต่ครอบครัวของบุตรคนใดคนหนึ่งซึ่งส่วนมากมักจะเป็นบุตรสาวคนสุดท้องซึ่งตามประเพณีจะต้องเป็นผู้ดูแลพ่อแม่เมื่อชรา (บุญเดิม ไพเราะ. 2519: 87-88) สรุปได้ว่าโครงสร้างของครอบครัวในยุคนี้เปลี่ยนแปลงจากลักษณะครอบครัวขยายในยุคก่อนๆ ไปเป็นครอบครัวเดี่ยว

ความต้องการและค่านิยมทางการศึกษา

ความต้องการและค่านิยมทางการศึกษาในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 เนื่องจากเด็กทุกคนทั้งหญิงชายอายุระหว่าง 7-15 ปีต้องเข้ารับการศึกษาระดับบังคับคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เมื่อจบการศึกษาระดับบังคับแล้ว ครอบครัวที่มีทุนทรัพย์น้อยมักให้บุตรหญิงเลิกเรียนเพื่อช่วยครอบครัวทำงานหารายได้ส่งพี่ชายน้องชายให้ได้เรียนต่อระดับมัธยมหรืออาชีวศึกษาสูงขึ้นไป เพราะเป็นค่านิยมของสังคมที่เชื่อว่าผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว เป็นผู้สืบสกุลจำต้องได้รับการศึกษาเพื่อเป็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ผู้หญิงไม่ต้องเรียนมากอีกหน่อยแต่งงานแล้วก็ต้องหยุดทำงานทำหน้าที่เป็นเมียเป็นแม่ เป็นบทบาทดั้งเดิมที่สังคมกำหนด แม้เมื่อมีโอกาสได้ศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษา ผู้หญิงส่วนใหญ่ก็จะเลือกเรียนสาขากรรมศาสตร์และพาณิชยกรรมมากกว่าสาขาอื่นด้วยความเชื่อในบทบาทดั้งเดิมของชายหญิง(กรมอาชีวศึกษา, 2544) ผู้หญิงที่จบการศึกษาระดับบังคับและต้องออกทำงานเพื่อหารายได้ช่วยครอบครัว เมื่อต้องการศึกษาต่อก็อาจหาความรู้เพิ่มเติมโดยสมัครเข้าเรียนในการศึกษานอกโรงเรียน ระบบที่จัดขึ้นสำหรับผู้ใหญ่คือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จากรายงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียนแสดงให้เห็นว่า ในหลักสูตรการศึกษาสามัญ ผู้หญิงเรียนน้อยกว่าผู้ชาย แต่หลักสูตรสายอาชีพมีผู้หญิงเรียนมากกว่าผู้ชายทุกสาขา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2543) สรุปได้ว่าความต้องการและค่านิยมทางการศึกษาของสตรียังเป็นไปตามบทบาทเดิมที่สังคมกำหนด

บทบาทของสตรีในสังคมไทย

บทบาทของสตรีในสังคมไทยในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ขอกกล่าวถึงบทบาทของสตรีในสังคมไทยในแต่ละช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนี้

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) สตรีได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาบทบาทสตรีทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในระดับนโยบายส่วนใหญ่เป็นเรื่องฝึกอบรมวิชาชีพ ซึ่งเป็นการไปต่อยกับทบาทสตรีในการเป็นแม่บ้านที่ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รับใช้สามีและลูก จึงยังคงอยู่ในแนวคิดในบทบาทเดิมของการเป็นแม่บ้านให้แก่สตรี ถึงแม้ว่าจะเน้นการพัฒนาบทบาทการเป็นแม่บ้านของสตรี แต่ก็ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรี จากการทำงานนอกบ้านมาสู่การเป็นแม่บ้านดั้งเดิม ตรงกันข้ามการมีส่วนร่วมของสตรีในภาคการผลิตกลับมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในด้านการค้า ซึ่งตัวเลขการมีส่วนร่วมของผู้หญิงสูงกว่าผู้ชาย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2524: 119-120) อาจเป็นมาจากวิกฤตการณ์น้ำมันในช่วงปีพ.ศ. 2522-2525 ซึ่งทำให้ราคาพืชผลการเกษตรตกต่ำ ทำให้ผู้หญิงต้องช่วยหารายได้จากการผลิตนอกภาคเกษตร ประกอบกับนโยบายรัฐบาลที่ส่งเสริมให้ประเทศไทยพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้มีการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นซึ่งต้องการแรงงานสตรี ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น บทบาทของสตรีด้านการศึกษา อัตราส่วนระดับการศึกษาของผู้หญิงก็ต่ำกว่าชาย โดยเฉพาะการศึกษาในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2524: 34-35)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้ตั้งเป้าหมายการเพิ่มอัตราการศึกษาศรีไว้ทุกระดับ โดยเน้นที่การจัดความยากจนสำหรับสตรีในพื้นที่ที่ยากจนที่สุด บทบาทของสตรีด้านการทำงาน ส่วนใหญ่เป็นแผนงานกิจกรรมการสร้างรายได้ซึ่งเป็นแผนงานที่เพิ่มภาระให้กับผู้หญิงเป็นสองเท่า เพราะแผนงานดังกล่าวไม่ได้มีมาตรการลดภาระงานบ้านของผู้หญิงเลย ทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในภาวะที่งานบ้านก็ต้องทำเท่าเดิม และยังคงทำงานนอกบ้านเพิ่มเพื่อหารายได้ให้แก่ครอบครัว (อมรา พงศ์สาพิชญ์, 2529) อัตราการมีส่วนร่วมของแรงงานสตรีในภาคอุตสาหกรรมต่ำ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2526: 12-13) คงเป็นเพราะผู้หญิงมีโอกาสในการหารายได้เสริมอยู่ในท้องถิ่นของตน ไม่ต้องออกมาขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากนโยบายส่งเสริมให้สตรีมีรายได้เสริมนั่นเอง

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) บทบาทของสตรีด้านการศึกษา เน้นการเพิ่มอัตราการเข้ารับการศึกษภาคบังคับ และเปิดโอกาสให้สตรีเข้ารับการอบรมทางด้านการเกษตร เพิ่มจำนวนสตรีในระดับบริหารในภาครัฐ เพิ่มการมีส่วนร่วมของสตรีในการปกครองส่วนท้องถิ่น และจัดตั้งกลไกการดำเนินงานด้านสตรีระดับชาติ บทบาทของสตรีด้าน

การทำงาน ทางด้านการมีส่วนร่วมในการผลิต อัตราส่วนในการผลิตนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ชายในทุกภาคการผลิต ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงแผนนี้ เป็นช่วงที่เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว มีการเข้ามาลงทุนของต่างชาติอย่างมาก ทำให้มีความต้องการแรงงานสตรีในภาคอุตสาหกรรมส่งออกอย่างมาก อัตราการเป็นแรงงานของครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ได้ลดลงถ้าเทียบกับแผนก่อนๆ แนวโน้มการเคลื่อนย้ายแรงงานสตรีมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของสตรี สตรีได้รับการศึกษามากขึ้นในทุกระดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2530: 18-19, 22; 2513; 2523; 2533) จำนวนของสตรีที่มีรายได้ของตนเองมีมากขึ้นทำให้มีชีวิตที่มีอิสรภาพมากขึ้น

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)แนวโน้มของบทบาทสตรีด้านการงาน ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากนัก แรงงานสตรีในภาคการค้าและบริการมีสัดส่วนที่สูงกว่าชาย บทบาทสตรีด้านการศึกษา สตรีได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นแต่ก็อยู่ในสัดส่วนที่น้อยกว่าชาย ยกเว้นการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นซึ่งมีผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2540: 40, 69)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เนื่องจาก เป็นช่วงที่ประเทศไทยอยู่ในภาวะประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ จึงทำให้การพัฒนาบทบาทสตรีในช่วงนี้ ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรเพราะสตรีจำนวนมากต้องออกจากงาน โดยเฉพาะสตรีที่ทำงานในตลาดทุนและการผลิตเพื่อส่งออก

ในช่วงแผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) บทบาทของสตรีสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทของสตรีด้านการศึกษา จากการสำรวจในปี 2541 สตรีมีโอกาสเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับชาย แต่ในระดับมัธยมศึกษา อนุปริญญาและปริญญาตรี สตรีที่ได้รับการศึกษาในระดับนี้สูงกว่าชาย

2. บทบาทของสตรีด้านเศรษฐกิจและการมีงานทำ สตรีมีโอกาสทำงานในภาคการผลิตมากขึ้น มีรายได้ของตนเองและมีชีวิตที่อิสระขึ้น แต่โดยภาพรวมสตรียังได้รับค่าแรงและเงินเดือนที่ต่ำกว่าชายในงานประเภทเดียวกัน สตรียังไม่ได้รับการพัฒนาให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือที่สามารถทำงานในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานที่มีฝีมือ ทำให้แรงงานสตรีที่ไร้ฝีมือไม่สามารถเคลื่อนย้ายแรงงานที่ได้รับค่าจ้างต่ำไปสู่แรงงานที่ใช้ฝีมือได้ ทำให้คุณภาพชีวิตของแรงงานสตรีไร้ฝีมือยังไม่ได้เท่าที่ควร รวมทั้งสวัสดิการและการคุ้มครองจากรัฐยังไม่ได้รับการบังคับใช้อย่างได้ผล สตรีในสาขาวิชาชีพภาครัฐและเอกชนไม่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับสูง ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับนักบริหารระดับกลาง ระดับรายได้ของสตรีในภาพรวมยังต่ำกว่าชาย โดยเฉพาะระดับเงินเดือนที่สูงกว่า 20,000 บาทขึ้นไป (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2540; 2542)

3. บทบาทของสตรีด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเป็นลำดับในการได้รับเลือกตั้งในระดับต่างๆ แนวโน้มความตื่นตัวของสตรีในการไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นผู้แทนสูงกว่าผู้ชายในการเลือกตั้งทุกระดับ

4. บทบาทของสตรีด้านกฎหมาย เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปีพ.ศ.2540 ได้ประกันสิทธิความเป็นมนุษย์ของสตรีเท่าเทียมกับชาย ยังมีกฎหมายอีกมากมายที่ต้องแก้ไขให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะกฎหมายครอบครัว ซึ่งสตรียังไม่สามารถใช้สิทธิเช่นเดียวกับผู้ชายที่จะใช้นามสกุลของตัวเองได้หลังการจดทะเบียนสมรส ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองสตรีจากการถูกกระทำทารุณจากครอบครัวและสังคม การถูกทำร้ายจากสามียังไม่ใช่เรื่องผิดกฎหมาย กล่าวได้ว่าระบบกฎหมายไทยยังมีความล้าหลังอยู่มากในการพัฒนาสตรี

สรุปได้ว่าบทบาทสตรีในสังคมไทยในยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นภาพรวมของความแตกต่างระหว่างชายหญิงในแต่ละช่วงเวลา โดยมีความสัมพันธ์กับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในแต่ละยุค ประกอบกับบริบทที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีในสังคมไทย

6.1.3 ด้านการเมืองและการบริหาร

รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญในในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 นี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญร่างขึ้นโดยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อร่างเสร็จแต่ละเรื่องมีการทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นจากประชาชนทุกจังหวัดทั่วประเทศ คณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญได้กล่าวถึงรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า

“นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยที่มีการร่างรัฐธรรมนูญโดยผู้ไม่มีส่วนได้เสียทางการเมืองซึ่งประกอบเป็นสภาร่างรัฐธรรมนูญจากตัวแทนทุกจังหวัด และผู้ทรงคุณวุฒิได้กำหนดกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ โดยเปิดรับฟังประชาชนอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ เกิดความคิดเห็นหลังไหลเข้าสู่กระบวนการรับฟังอย่างมากมายหลากหลาย”

การที่รัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2540 เปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนอย่างกว้างขวางมากมายหลากหลาย เนื่องมาจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2534 ที่ใช้อยู่ขณะนั้น มีเสียงเรียกร้องให้แก้ไขในประเด็นต่างๆหลายประเด็น ประเด็นที่มีการชุมนุมเรียกร้องจนเกิดการจลาจลที่เรียกว่า พฤษภาทมิฬ

จึงขอกกล่าวถึงสิทธิที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ 3 ประการ คือ 1. สิทธิมนุษยชน 2. สิทธิในการศึกษา และ 3. สิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้คือ

1. สิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ทุกคนมีติดตัวมาโดยธรรมชาติในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ได้รับการคุ้มครองรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ.2540 และในพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา3ให้คำจำกัดความไว้ว่า “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง หรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม”

และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540 คุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยบัญญัติไว้ในมาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ซึ่งรัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ 3 หมวดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ตั้งแต่มาตรา 26-65 เพื่อที่จะให้บทบัญญัติเรื่องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีผลบังคับใช้ในทางปฏิบัติได้จริง ซึ่งรัฐธรรมนูญได้กำหนดองค์กรอิสระที่เป็นกลไกตรวจสอบและรับเรื่องราวร้องเรียนของผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิไว้ 8 องค์กร (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540)

2. สิทธิในการศึกษา รัฐธรรมนูญขยายโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้นโดยบัญญัติไว้ในมาตรา 43 ดังนี้ “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน”

การที่รัฐธรรมนูญขยายโอกาสทางการศึกษาจากการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี จะมีผลให้สตรีได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นและมีบทเฉพาะกาลบัญญัติไว้ในมาตรา 335(3) ว่า รัฐจะต้องจัดให้ได้ภายใน 5 ปี คือภายใน พ.ศ.2545

3. สิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชน การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทั้งชายและหญิง หมายถึง การที่ประชาชนร่วมใช้อำนาจเพื่อกำหนดคกกฎเกณฑ์ทางสังคมในการแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมให้แก่คนกลุ่มต่างๆ โดยมีเหตุผลคือ เพื่อความยุติธรรมในสังคมที่สตรีและบุรุษสมควรมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในทางการเมืองและในการได้รับผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่มีบทบัญญัติกีดกันสตรี ใช้สิทธิทางการเมืองมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยเมื่อ พ.ศ.2475 แต่สตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย เพราะการอบรมเลี้ยงดู และการที่สังคมแบ่งบทบาทของหญิงชายตายตัวว่า หญิงมีหน้าที่เป็นเมีย เป็นแม่ต้องรับผิดชอบการบ้านการเรือน แต่เรื่องการเมืองเป็นเรื่องของผู้ชาย ถ้าจะส่งเสริมให้สตรีมีบทบาททางการเมืองมากขึ้นจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรใหม่ โดยให้บุตรทั้งชายหญิงช่วยกันรับผิดชอบทำงานในครัวเรือนและให้มีสิทธิเลือกที่จะเรียน

ในวิชาชีพที่ตนสนใจและมีความถนัดยิ่งกว่าการกำหนดบทบาทตายตัวว่า การบ้านการเรียนเป็นเรื่องของผู้หญิง การเมืองเป็นเรื่องของผู้ชาย

ระบบการปกครองและนโยบายของรัฐ

ระบบการปกครองและนโยบายของรัฐในระบอบ พ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 อยู่ในช่วงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคกันในทุกกระบวนการ ทั้งกระบวนการทางการเมืองและกระบวนการตัดสินใจในเรื่องสาธารณะต่างๆ ซึ่งรวมถึงการกำหนดคคิกากและกฎเกณฑ์ของสังคม การจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่กลุ่มต่างๆในสังคม

6.1.4 ด้านวัฒนธรรม

ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในระบอบ พ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 นี้ สถาบันศาสนายังเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญสถาบันหนึ่งที่มีหน้าที่อบรมขัดเกลาทางสังคมแก่คนในสังคมไทยให้บุคคลมีความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคคิก และการปฏิบัติตามหลักศาสนา สำหรับประเทศไทยคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ที่เหลือร้อยละ 6 นับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ และศาสนาอื่นๆ ในสมัยก่อนการศึกษาเริ่มที่วัด คุณค่าของพระสงฆ์และวัดที่มีต่อการศึกษาของคนไทยซึ่งยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าปัจจุบันเมื่อระบบการศึกษาเข้าสู่ภาคบังคับในโรงเรียนแล้วก็ตามยังมีโรงเรียนที่อยู่ในวัดเป็นจำนวนมาก และพระภิกษุส่วนหนึ่งก็ยังคงทำหน้าที่สอนศีลธรรมให้แก่ นักเรียนอยู่

ศาสนาพุทธมีความผูกพันกับการดำเนินชีวิตของคนไทยมานาน ดังนั้นยังสตรีมีความเข้าใจในคำสอนของพุทธศาสนามากขึ้นเท่าใด ก็จะมีความสามารถในการถ่ายทอดและปลูกฝังจิตสำนึกทางศาสนาแก่เด็กมากขึ้นเท่านั้น(คณะอนุกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี, 2537:10-14)

เนื่องจากชีวิตของเด็กในวัยเยาว์ขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดูของผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ ผู้หญิงจึงมีส่วนสำคัญในอิทธิพลทางความคิด และความประพฤติที่จะมีต่อจิตสำนึกทางศาสนาของเด็ก

สำหรับศาสนาอิสลาม สตรีมุสลิมจะต้องเริ่มศึกษาทางศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เมื่อบรรลุศาสนภาวะแล้ว สตรีมุสลิมโดยทั่วไปต้องได้รับการศึกษาทางศาสนาอย่างน้อยในภาคบังคับ ซึ่งประกอบด้วย หลักปฏิบัติ หลักศรัทธา การอ่านพระคัมภีร์อันกุรอาน และหลักจริยธรรม เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนการศึกษาขั้นสูงกว่านั้นก็มีอยู่บ้าง โดยศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา เพื่อรับหน้าที่เป็นครูตาม โรงเรียนหรือตามวิทยาลัยต่างๆ แต่ก็ไม่มากนัก การศึกษาทางด้านศาสนามีความจำเป็นสำหรับสตรีมุสลิมมาก เพราะจะต้องเป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดสั่งสอนอบรมลูกๆและเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเองด้วย ศาสนาอิสลามกำหนด

หน้าที่หลักของสตรี คือ หน้าที่การเป็นภรรยาและการเป็นแม่ ตลอดจนการอบรมดูแลลูกๆ และปลูกฝังให้เติบโตขึ้นตามแบบอย่างที่ดี การอบรมลูกจะต้องมีขึ้นภายในบ้าน และจำเป็นต้องใช้เวลาในการทำหน้าที่นี้มากพอสมควร ศาสนาอิสลามจึงได้เตรียมผู้หญิงไว้ทำหน้าที่นี้โดยพร้อมมูล โดยไม่ต้องทำหน้าที่อื่นใดอีก ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงชีพ เพราะหน้าที่นั้นเป็นของสามี

ส่วนศาสนาคริสต์ ไม่มีข้อห้ามทางศาสนาที่กีดกันสตรีในการรับใช้ตำแหน่งใดๆ ในคริสตจักร แม้ว่าจะไม่มีกฎข้อห้ามในการสถาปนาสตรีในคริสต์ศาสนา คริสตจักรจะสนใจและให้โอกาสบุรุษก่อนสตรี ซึ่งแสดงว่าโดยลึกๆแล้วยังมีการแบ่งแยกกันอยู่ สตรีในเมืองใหญ่ที่มีการศึกษาคดีหรือฐานะทางครอบครัวดีมีความพร้อมที่จะได้รับการยอมรับจากคริสตจักรและสังคมมากกว่าสตรีในชนบทซึ่งขาดโอกาสในการได้รับการศึกษาสูงๆ หรือขาดประสบการณ์และตำแหน่งการงาน แม้ว่าพระเยซูจะยอมรับสตรีเท่ากับบุรุษในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่อาจารย์เปาโลซึ่งเป็นศิษย์ของพระองค์ย้ำเสมอว่า สตรีต้องเชื่อและยอมบุรุษเพศหรือสามี นักศาสนศาสตร์ชายเองก็ยับยั้งทาบทอการเป็นผู้นำครอบครัวของบุรุษ (คณะอนุกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี 2537: 10-42)

ศิลปะและวัฒนธรรมของไทยในช่วงที่สี่นี้ ยังมีส่วนผสมของวัฒนธรรมประเพณีเดิมอยู่บ้าง ในขณะที่ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ คนไทยก็ยังคงมีความเชื่อเรื่องผีสงเทวดา การนับถือบรรพบุรุษและ โชคกลาง วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาก็ยังเป็นเรื่องที่คนไทยปฏิบัติและเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ในปัจจุบันนี้

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 เนื่องจากสังคมไทยโดยพื้นฐานเป็นสังคมเกษตรกรรมและยังยึดถือวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมอยู่ สตรียังคงรับผิดชอบงานในครัวเรือนและยังมีบทบาทหลักอยู่ในครอบครัว รับผิดชอบงานที่ต้องใช้พลังงานและเวลาอย่างมาก ในขณะที่ผู้ชายมีบทบาทหลักเกี่ยวกับเรื่องภายนอกครอบครัวเท่านั้น สตรีในยุคปัจจุบันนี้ต้องแบกรับความรับผิดชอบไว้ในชีวิตประจำวันถึงสามด้านคือ เป็นผู้ทำงานในครัวเรือนที่ทำให้ครอบครัวและสังคมดำรงอยู่ได้ ยังเป็นผู้สร้างรายได้ให้ครอบครัว และยังเป็นผู้ร่วมกิจกรรมเพื่อชุมชนอีกด้วย สตรีจะมีเวลาพักผ่อนน้อยลง ต้องตกอยู่ในภาวะเครียดกับการพยายามทำงานในครัวเรือนให้มีคุณภาพดีพอสำหรับสมาชิกในครอบครัวด้วยเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด สำหรับสตรีในเมืองที่มีแนวโน้มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น จะยังอยู่ในภาวะลำบากมากขึ้น เนื่องจากไม่มีผู้สูงอายุหรือญาติที่จะมาช่วยแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูเด็กและครัวเรือนให้ การที่สตรีเป็นผู้ที่ดูแลความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกครอบครัว ดังนั้นผลกระทบที่มีต่อสตรีย่อมจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวทุกคนเช่นเดียวกัน

6.1.5 ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 มีดังต่อไปนี้ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นกระบวนการศึกษาต่อเนื่องกันตลอดชีวิต เพื่อมุ่งสร้างเสริมคุณภาพของพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคม โดยเน้นการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคง และความผาสุกร่วมกันในสังคมไทยเป็นประการสำคัญ ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกโรงเรียน โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

การจัดการศึกษาในทุกระดับจะต้องมุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการทำงาน และสนใจที่จะมีส่วนร่วมในภารกิจของส่วนรวมตามแนววิถีทางของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมและศีลธรรม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ในกรอบแห่งกฎหมาย

การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนการศึกษาภาคบังคับ เพื่อเตรียมเด็กให้มีความพร้อมทุกด้านดีพอที่จะเข้ารับการศึกษาต่อไป การจัดสถานที่ศึกษาระดับก่อนประถมศึกษานั้น อาจจัดเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือการศึกษานอกโรงเรียน โดยอาจจัดเป็นสถานรับเลี้ยงดูเด็ก หรือศูนย์เด็กปฐมวัย และในบางกรณีอาจจัดเป็นชั้นเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาลก็ได้

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถได้ และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การจัดสถานศึกษาระดับประถมศึกษาพึงจัดเป็นตอนเดียวตลอด ใช้เวลาเรียนประมาณ 6 ปี

การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นการศึกษาหลังระดับประถมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัด เพื่อให้แต่ละบุคคลเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม การศึกษาระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียนตอนละประมาณ 3 ปี ในตอนต้นจึงให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนกลุ่มวิชาการและวิชาชีพตามความถนัดและสนใจอย่างกว้างขวาง ในตอนปลายจึงให้ผู้เรียนได้เน้นการเรียนกลุ่มวิชาที่ผู้เรียนจะยึดเป็นอาชีพต่อไป

การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาในระดับหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งพัฒนาความเจริญงอกงามทางสติปัญญาและความคิดเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ มุ่งสร้างสรรค์กำลังคน

ในระดับวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงเพื่อพัฒนาประเทศ และมุ่งพัฒนาคน ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ และเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติ การจัดสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา อาจจัดเป็นรูปวิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันเฉพาะอย่างก็ได้ และอาจจัดในรูปแบบที่ใช้สื่อการเรียนในลักษณะต่างๆ โดยผู้เรียนไม่จำเป็นต้องมาเรียนในสถานศึกษาก็ได้

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาลักษณะและประเภทต่างๆ ได้แก่ การฝึกหัดครู การอาชีวศึกษา การศึกษาวิชาชีพพิเศษ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาสงเคราะห์และการศึกษาพิเศษ เป็นต้น

ต่อมาการศึกษาไทยในช่วงระยะเวลา นี้ ยังมีการพัฒนางานพัฒนาการศึกษาตามแผนพัฒนา การศึกษาแห่งชาติระยะที่ 4 พ.ศ.2520-2524 ดังสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการศึกษา เพื่อเร่งพัฒนาการศึกษาทุกระดับและประเภทให้ เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของประเทศ และให้สนองความต้องการขั้นพื้นฐานทางสังคมและการ พัฒนาประเทศ โดยมุ่งให้การศึกษามีส่วนร่วมเสริมสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพของพลเมืองไทย ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล โดยมีเป้าหมายเพื่อดำเนินการมุ่งพัฒนาบุคคลและสังคมควบคู่ กันไป เพื่อให้สัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และมุ่งเน้นการจัดการศึกษา ภาคบังคับ 6 ปี ให้กว้างขวางทั่วถึงและเป็นธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนใน ลักษณะต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้ประกอบอาชีพ ได้ดียิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้พลาดโอกาสทาง การศึกษาได้รับการศึกษาเพื่อเป็นพลเมืองดี

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยขอกว่าถึงเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในช่วง 4 ปีของ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ เป้าหมายในการพัฒนาด้านปริมาณกำหนดไว้ว่า จำนวนนักศึกษาใน ระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและปริญญาตรีรวมกัน โดยไม่รวมมหาวิทยาลัยรามคำแหงจะเพิ่มขึ้น 21,023 คน เป็นนักศึกษาในภาครัฐบาล 15,975 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.9 ต่อปี ส่วนเป้าหมายในการพัฒนาด้าน คุณภาพจะเน้นการปรับปรุงหลักสูตรเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนรู้ และให้ความสำคัญในการ พัฒนาคณาจารย์ประจำในด้านคุณวุฒิ ขณะเดียวกันจะสนับสนุนงานวิจัย และงานส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมที่ดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษา ส่วนสถาบันอุดมศึกษาของเอกชนจะสนับสนุน ให้ปรับปรุงมาตรฐานและคุณภาพการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ระบบการศึกษาในช่วงที่สี่นี้ เป็นช่วงที่การศึกษาของไทยกำลังอยู่ระหว่างการ เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งต้องการคนที่มีคุณภาพ มีการศึกษาและมีทักษะที่ มีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ โดยประเทศไทยจัดการระบบการศึกษาตาม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งกำหนดนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 43 ดังนี้

“บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”

และมาตรา 81 บัญญัติไว้ว่า

“รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม...”

การที่รัฐธรรมนูญขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี จะมีผลให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นและมีบทเฉพาะกาลบัญญัติไว้ในมาตรา 335(3) ว่า รัฐจะต้องจัดให้ได้ภายใน 5 ปี คือ ภายในปี พ.ศ.2545 นี้

พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 กำหนดให้ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม เพื่อพัฒนาศักยภาพของประชากร คือ มาตรา 10 ซึ่งระบุว่า

“การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”

ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการลดจำนวนผู้ที่ไม่รู้หนังสือได้อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ อัตราการรู้หนังสือของผู้หญิงและผู้ชายไทยในปี พ.ศ.2548 ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 92 และ 96 ตามลำดับ ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและร้อยละของผู้หญิงและผู้ชายในการศึกษาระดับต่างๆ แสดงให้เห็นว่าโอกาสทางการศึกษาของเด็กผู้หญิงใกล้เคียงที่จะเสมอกับเด็กผู้ชายในระดับประถมศึกษา และในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาจำนวนผู้หญิงมีมากกว่าผู้ชาย ส่วนระดับอาชีวศึกษาจำนวนผู้หญิงมีน้อยกว่าผู้ชาย (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2551)

6.2 บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549

6.2.1 ด้านผู้เรียน

บทบาทด้านการเรียน

บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย นิสิตนักศึกษาหญิงจะแสดงบทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนได้ชัดเจนกว่า มีความรับผิดชอบสูงกว่า มีความสนใจและตั้งใจเรียนมากกว่า ความแตกต่างระหว่างเพศเป็นตัวกำหนดการเลือกเรียนสาขาอาชีพต่างๆ บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย

ยังคงเรียนเป็นหลัก ตามหลักสูตรและลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนจัดให้ และปฏิบัติกิจกรรมเสริมวิชาที่เรียนตามที่ได้รับมอบหมายงาน วิธีการจัดการเรียนการสอนใช้หลายวิธีผสมกัน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด ดังข้อความต่อไปนี้

“ในชั้นเรียน นิสิตหญิงจะตั้งใจเรียนมากกว่านิสิตชาย นิสิตหญิงจะแสดงบทบาทผู้เรียนด้านการเรียนได้ชัดเจนกว่า” (รัตนา ตุงคสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2551.)

และการเรียนการสอนในระดับมัธยมมีผลต่อเนื่องมาในการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาคือ

“ในฐานะคณบดี ณ ปัจจุบันที่ก็ดูเด็กว่าเด็กมีบทบาทอะไรบ้าง ที่นี้เป็นคณะพยาบาล ตามธรรมชาติของวิชาชีพแล้วผู้หญิงจะเยอะกว่าผู้ชาย ที่นี้เด็กผู้ชายจะด้อยกว่าเด็กผู้หญิง เด็กผู้หญิงจะเป็นผู้นำเกือบทุกๆเรื่องและจะมีความรับผิดชอบสูงกว่า ปัจจุบันเด็กที่เข้ามาในระบบการศึกษาจะถูกเน้นกันมาเป็นรูปแบบต่างๆกัน อย่างถามว่าเคยทำนี่ไหม เคยทำนั่นไหม เด็กก็บอกว่าเคยทำมาแล้ว แต่พอทำจริงๆรู้สึกว่าเป็นเด็กแค่ว่านี่คืออะไร นั่นคืออะไร เคยทำกลุ่ม เคยทำโปรเจกต์ ซึ่งยุคนี้แล้วโรงเรียนมัธยมได้พัฒนาวิธีการเรียนการสอนไปมากกว่าเมื่อก่อน ปัจจุบันเน้น *Student centered...*”

(แก้ววิบูลย์ แสงพลสิทธิ์, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2550.)

นอกจากนี้บทบาทผู้สอนยังมีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา การเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน บริบทของผู้เรียนในการส่งเสริมเรื่องความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษายังเปลี่ยนแปลงน้อยมากและยังคงเป็นปัญหาอยู่ นักศึกษายังขาดการวิเคราะห์ ดังข้อความต่อไปนี้

“บทบาทด้านการเรียนในปัจจุบัน นักศึกษาหญิงจะมีความสนใจกระตือรือร้นมากกว่านักศึกษาชายรู้จักที่จะชวนขวยหาความรู้มากขึ้น เห็นได้ชัดจากการมอบงานไป นักศึกษาสามารถประยุกต์ได้ ขึ้นอยู่กับตัวอาจารย์ด้วย ที่จะใช้วิธีการสอนแบบใดที่จะทำให้เด็กคิดแบบ *critical thinking* ในปัจจุบันนี้ในระดับมหาวิทยาลัย บทบาทของอาจารย์จะเน้นบทบาทของอาจารย์ในการสอนให้เด็กคิดแบบ *critical thinking* การเรียนการสอนจะเน้น *cognitive learning* การเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเรื่องของ *critical thinking* ยังเปลี่ยนแปลงน้อยมาก บริบทของผู้เรียนในเรื่อง *critical thinking* ยังขาดอยู่ ยังต้องมีการส่งเสริมเน้น *critical thinking* ให้เด็กมากขึ้น ซึ่งตอบได้ว่าทำไมนักศึกษาไทยของเราจึงไม่ประสบความสำเร็จในการเรียนการสอน นักศึกษามักจะฟังอาจารย์ *lecture* แล้วตอบตามนั้น ไม่มีการวิเคราะห์...” (อาริน สะอิดิ, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2551)

บทบาทด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา

บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษาในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย นิสิตนักศึกษาหญิงและชายในปัจจุบันมีบทบาทเข้าร่วมกิจกรรมค่อนข้างน้อย เนื่องจากเวลาเรียนไม่อำนวย และบริบทในสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เข้าสู่ยุคการติดต่อสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว นิสิตนักศึกษาใช้เวลาส่วนใหญ่นอกจากการเรียนแล้วยังใช้ไปกับเทคโนโลยีการสื่อสาร กิจกรรมนิสิตนักศึกษาในยุคนี้ได้เพิ่มกิจกรรมด้านวิชาการ กิจกรรมด้านพัฒนาสังคม เพิ่มจากเดิมที่มีเพียงกิจกรรมด้านบันเทิงและกีฬา โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และสติปัญญาในการทำกิจกรรม กิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่ นิสิตนักศึกษาเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเองอย่างครบวงจรตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม ในปัจจุบันนี้ นิสิตนักศึกษาของไทยได้ใช้กิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นเวทีในการเสริมสร้างถ่ายทอดความรู้ในสาขาที่ตนถนัด กิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยยังคงเป็นกิจกรรมด้านบันเทิงและกีฬา รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมด้วย นิสิตนักศึกษาหญิงมีบทบาทร่วมทำกิจกรรมคู่เคียงกับนิสิตนักศึกษาชายในทุกบทบาทหน้าที่ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ากิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาทำนั้น ประเภทของกิจกรรมที่ทำ งานหนักงานเบาแย่งแบ่งแยกตามความแตกต่างระหว่างเพศอีกด้วย อาจจะเนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูในสังคมไทย แสดงว่าความคิดค่านิยมดั้งเดิมเรื่องเพศยังคงยึดติดอยู่ในสังคมไทยอย่างไม่เปลี่ยนแปลง ดังข้อความจากการสัมภาษณ์ดังนี้

“กิจกรรมนิสิตนักศึกษาที่นักศึกษาจัดกิจกรรม มีหลายประเภท อย่างเช่นถ้าเป็นศิลปวัฒนธรรมเด็กผู้หญิงจะเป็นผู้นำ ลักษณะกิจกรรมที่ต้องใช้พลังหรือใช้แรงมากก็จะ เป็นเด็กผู้ชาย อย่างเช่นกีฬาสี ถ้าเรื่องการจัดแข่งกีฬาเด็กผู้ชายจะทำ เซียร์ลีดเดอร์หรือ สวัสดิการ อาหารเครื่องดื่ม เด็กผู้หญิงจะเป็นผู้จัดการ ตรงนี้คิดว่าเป็นเพราะการอบรมเลี้ยงดูในสังคมไทยที่สอนให้ผู้หญิงเป็นแม่บ้านแม่เรือนงานหนักๆผู้ชายก็ทำไป”
(แก้ววิมลย์ แสงพลสิทธิ์, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2550.)

และนอกจากนี้ นักศึกษาแบ่งกิจกรรมโดยแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ประเภทของกิจกรรมที่ทำแบ่งแยกตามเพศ บริบทของศาสนามีผลต่อประเภทของกิจกรรม อย่างเช่น ศาสนามุสลิมไม่นิยมให้หญิงและชายอยู่สองต่อสอง ดังนั้นนักศึกษามุสลิมหญิงและชายจึงมักจะทำงานรวมกลุ่มกัน ดังข้อความดังต่อไปนี้

“กิจกรรมของนักศึกษาผู้หญิงกับผู้ชายต่างกัน เช่นงานหนักต้องเป็นผู้ชายทำ นักศึกษาแบ่งกันอย่างนี้ มีฝ่ายวิชาการ ฝ่ายแสงเสียง ฝ่ายสถานที่ ก็เหมือนกัน หญิงและชายทำด้วยกัน เวลาจัดฝ่ายต่างๆก็เหมือนกัน ถ้าลงไปในรายละเอียดอย่างงานใช้แรงงานก็ให้ผู้ชายทำ อย่งไปสร้างโรงเรียน ผู้หญิงก็คงไม่ไปป็น ในอีกรูปแบบหนึ่งกิจกรรมที่เห็นก็เชิญวิทยากรมา

ให้ความรู้ เขาก็ทำด้วยกันได้ เวลาฝ่ายวิชาการจัด ประชุมหญิงและชาย เพียงแต่ว่าบริบทของมุสลิม เราไม่นิยมให้หญิงและชายอยู่สองต่อสองเท่านั้นเอง แต่ถ้าทำเป็นกลุ่มก็ทำได้ ที่นี้ลักษณะกิจกรรมก็ขึ้นอยู่กับว่าต้องการอะไร อยู่ที่บริบทของชุมชน อยู่ที่ความต้องการของนักศึกษาและชุมชนร่วมกัน” (อาริน สะอิดี, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2551)

บทบาทด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก

บทบาทผู้เรียน ด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอกในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ยังคงเป็นกิจกรรมการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทหรือโครงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม โดยใช้ความรู้ความสามารถด้านสติปัญญา และจัดกิจกรรมตามความถนัดของสาขาที่นิสิตนักศึกษากำลังศึกษาอยู่ ดังข้อความดังต่อไปนี้

“บทบาทด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอกเช่นการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ผู้คิดเชื้อเอคส์ กิจกรรมที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ เด็กผู้หญิงกับเด็กผู้ชายไม่แตกต่างกัน ถ้าใช้แรงงานเด็กผู้ชายจะนำหน้าหรือทำในบทบาทสุภาพบุรุษ ถ้าเป็นงานประดิษฐ์ประดิษฐ์ เด็กผู้หญิงจะทำ การช่วยเหลือสังคมภายนอก เด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงมีบทบาทเท่าๆกัน” (แก้ววิบูลย์ แสงพลสิทธิ์, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2550.)

6.2.2 ด้านผู้สอน

บทบาทด้านวิชาการ

บทบาทผู้สอนด้านวิชาการในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย สตรีมีโอกาستهاเทียบเท่ากับผู้ชายในบางสาขาวิชา แบ่งแยกตามความแตกต่างระหว่างเพศ อย่างเช่นสาขาวิชาชีพพยาบาลผู้หญิงมีบทบาทด้านวิชาการเด่นกว่าผู้ชาย ถ้าเป็นสาขาวิศวกรรมผู้หญิงคงสู้ผู้ชายไม่ได้ เนื่องจากครอบครัวคนไทยจะฝึกลูกชายกับลูกสาวแตกต่างกัน บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการคือปฏิบัติตามภารกิจของอาจารย์และวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยอย่างครบถ้วนได้แก่ ผลิตบัณฑิต ทำวิจัย บริการวิชาการแก่สังคม สำหรับสถาบันการศึกษาเอกชนภาระงานมีจำนวนมาก การทำวิจัยและบริการวิชาการแก่สังคมไม่สามารถทำได้หรือทำด้วยความยากลำบาก นอกจากนี้ผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ วิธีการเรียนสอนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อบทบาทการเรียนของนักศึกษา เนื่องจากนักศึกษามีปฏิบัติตามผู้สอน วิธีแก้ปัญหาคือวิธีการประชุมกันในการวางแผนจัดการเรียนการสอนดังข้อความดังต่อไปนี้

“ในระดับอุดมศึกษา ผู้หญิงมีโอกาستهاเทียบเท่ากับผู้ชายในบางสาขาวิชาอย่างนี้ต้องทางใครทางมัน อย่างสาขาวิชาชีพพยาบาลผู้หญิงมีบทบาทด้านวิชาการเด่นกว่าผู้ชาย ถ้าเป็นสาขาวิศวกรรมผู้หญิงคงสู้ผู้ชายไม่ได้ เพราะครอบครัวคนไทยจะฝึกลูกชายกับลูกสาวแตกต่าง

กัน...บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการคงต้องปฏิบัติตามภารกิจของอาจารย์ ทำตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยให้ครบถ้วนอย่างเช่น ผลิตบัณฑิต ทำวิจัย บริการวิชาการแก่สังคม สำหรับสถาบันการศึกษาเอกชนภาระงานมีจำนวนมาก การทำวิจัยและบริการวิชาการแก่สังคมคงยาก ไม่สามารถทำได้หรือยากลำบาก....”

(แก้ววิบูลย์ แสงพลสิทธิ์, สัมภาษณ์ , 11 สิงหาคม 2550.)

“...ผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ ถ้าผู้สอนไม่เปลี่ยนวิธีการเรียนสอน มีผลต่อนักศึกษาเพราะ นักศึกษามีหน้าที่ปฏิบัติตามอย่างเดียว...วิธีหนึ่งที่จะช่วยจะคืออาจารย์ต้องมาระดมสมองกันว่าวิชานี้เราควรจัดการเรียนการสอนอย่างไร....” (อาริน สะอิดี, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2551)

บทบาทด้านสังคม

บทบาทผู้สอน ด้านสังคมในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย บทบาทผู้สอนด้านสังคมระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงไม่แตกต่างกัน ผู้หญิงมีบทบาทหนักสองเท่าคือ รับผิดชอบดูแลครอบครัวและรับผิดชอบงานที่ทำงาน เนื่องจากสังคมไทยผู้หญิงไทยจะเป็นใหญ่ในบ้านในครอบครัว แต่จะอยู่เบื้องหลังผู้ชาย ในบทบาททางสังคม ผู้หญิงไทยจึงเก่งกว่าผู้ชาย มักจะไม่แสดงออกเมื่ออยู่นอกบ้านหรือออกงานสังคม ดังข้อความดังต่อไปนี้

“ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา บทบาทด้านสังคมระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงไม่แตกต่างกัน แต่ผู้หญิงมีบทบาทหนักสองเท่า ทั้งรับผิดชอบในครอบครัวกับรับผิดชอบงานที่ทำอีก ผู้หญิงไทยเก่งกว่าผู้ชายฉลาดกว่าด้วย เพราะผู้หญิงไทยจะเป็นใหญ่ในบ้านในครอบครัว พอออกนอกบ้านหรืองานสังคมมักจะเก็บปากไม่แสดงออก แต่มักจะเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของผู้ชาย เพราะไม่ต้องการให้สังคมมองว่าอยากเด่นอยากดัง...”

(แก้ววิบูลย์ แสงพลสิทธิ์, สัมภาษณ์ , 11 สิงหาคม 2550.)

6.2.3 ด้านผู้บริหาร

บทบาทด้านการบริหารจัดการ

บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการในระยะพ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 ของสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย โดยปฏิบัติตามภารกิจหลักของการอุดมศึกษา คือ ผลิตบัณฑิต ทำวิจัย บริการวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยการมอบหมายงาน การกระจายงาน การประชุมวางแผนงาน การติดตามงานและประเมินผล อาจารย์หญิงและชายมีโอกาستهاเทียบกันในการขึ้นสู่ตำแหน่งบริหาร ถ้ามีความพร้อมและความสามารถ นอกจากนี้ ผู้หญิงมีความสามารถเท่าเทียมกับผู้ชายขึ้นอยู่กับสาขาวิชาชีพเหมือนกัน ในสังคมไทยผู้บริหารส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ชาย มี

จำนวนน้อยมากที่เป็นผู้หญิง ผู้หญิงจะต้องมีความสามารถมากจริงๆจึงจะแข่งขันกับผู้ชายได้ คงซื้อความดังต่อไปนี้

“ในสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบัน บทบาทผู้บริหารด้านบริหารจัดการ ผู้หญิงมีความสามารถเท่าเทียมกับผู้ชาย ขึ้นอยู่กับสาขาวิชาชีพเหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่ในสังคมไทยผู้บริหารมักจะเป็นผู้ชาย มีเปอร์เซ็นต์น้อยมากที่เป็นผู้หญิง ผู้หญิงจะแซงผู้ชายขึ้นไปได้ต้องเก่งจริงๆ เรื่องนี้ที่ผู้หญิงยังด้อยกว่าผู้ชายอยู่มาก การบริหารจัดการก็ปฏิบัติตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา คือผลิตบัณฑิต วิจัย บริการวิชาการแก่สังคม ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ใช้วิธีการมอบหมายงาน วางแผน ติดตามและประเมินผล ตามหลักการบริหาร..”

(แก้ววิบูลย์ แสงพลสิทธิ์, สัมภาษณ์ , 11 สิงหาคม 2550.)

6.3 สรุปและวิเคราะห์

สรุป ข้อค้นพบบริบทที่มีต่อบทบาทสตรีไทยในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย พ.ศ.2518 – พ.ศ.2549

ข้อค้นพบ บริบทด้านเศรษฐกิจ พบว่า

เศรษฐกิจเริ่มขยายตัวและปรับตัวเปิดกว้างสู่ระบบเศรษฐกิจนานาชาติมากขึ้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภาคอุตสาหกรรมได้มีบทบาทที่สำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการส่งออก ระบบเศรษฐกิจไทยเริ่มผูกพันและพึ่งพาการค้ากับต่างประเทศอย่างเข้มแข็งขึ้น กระแสโลกาภิวัตน์นำไปสู่สภาวะการเปิดและขยายตลาดและการเปิดการค้าเสรีในด้านต่างๆ

พ.ศ.2540 สภาวะเศรษฐกิจเป็นวิกฤตเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุด ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างรุนแรงและได้เพิ่มความรุนแรงของปัญหาความยากจนอันเป็นปัญหาหลักของประเทศ มีการเพิ่มขึ้นของความยากจนกระจุกตัวในบางพื้นที่ อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้น แรงงานสตรีที่ถูกเลิกจ้างมีจำนวนใกล้เคียงชาย คนงานที่ถูกเลิกจ้างส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่อายุมาก ทำงานมานาน การศึกษาน้อย ไม่มีทักษะฝีมือติดตัว มีครอบครัว มีลูกต้องดูแล และตัวเองเป็นคนหารายได้หลัก

พ.ศ.2520 – พ.ศ.2524 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นช่วงที่มีกระแสของทศวรรษสตรีสากล เป็นกระแสในระดับสากลที่สร้างขึ้นเพื่อผลักดันนโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการพัฒนา ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาสตรี บทบาทของสตรีในกระบวนการพัฒนาได้รับการบรรจุไว้ภายใต้ นโยบายพัฒนาสังคม กำหนดประเด็นการพัฒนา ด้านการศึกษา โดยกำหนดให้มีการส่งเสริมการเข้าถึง โอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย ด้านอาชีพได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการฝึกอาชีพให้แก่สตรี ด้านกฎหมายกำหนดให้ดำเนินการแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี

พ.ศ.2540 – พ.ศ.2544 แผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เน้นการพัฒนาศักยภาพของสตรี มีการรับแนวทางจากปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าสตรีมาเป็นแนวทางจัดทำแผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ด้วย ประเด็นและเป้าหมายการพัฒนาอยู่ 4 ด้านหลักๆ คือ พัฒนาศักยภาพสตรีในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตสตรี พัฒนาในเรื่องสิทธิของสตรีให้เกิดความเสมอภาคพัฒนาสตรีให้มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เท่ากับชาย และพัฒนาสตรีให้มีส่วนร่วมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในทุกระดับ

พ.ศ.2545 – พ.ศ.2549 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 สืบเนื่องมาจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 ได้ประกันสิทธิความเสมอภาคระหว่างชายหญิง และปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้กับประเทศไทยและสตรี

ข้อค้นพบ บริบทด้านสังคม พบว่า

เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกเชื่อมต่อกันหมดเหมือนไม่มีพรมแดน ขีดกัน อิทธิพลของชาวต่างประเทศโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาที่เข้ามาในรูปแบบของการครอบครองทางเศรษฐกิจแทนการยึดครองประเทศคล้ายกับการล่าอาณานิคมในสมัยก่อน ทำให้ประเทศไทยหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปรับโครงสร้างและแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อตอบสนองหรือเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในประเทศ

โครงสร้างประชากร ประชากรสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นและอัตราส่วนพึ่งพาผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นนี้มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ คนที่อยู่ในวัยแรงงานต้องดูแลคนซึ่งอยู่ในภาวะพึ่งพา การดูแลผู้สูงอายุโดยสองในสามของผู้ดูแลผู้สูงอายุเป็นสตรี จะส่งผลให้สตรีจำนวนมากต้องรับภาระทั้งงานนอกบ้าน งานในบ้าน และการดูแลบิดามารดาหรือญาติผู้สูงอายุ

สตรีมีแนวโน้มที่จะเป็นหัวหน้าครัวเรือนและรับภาระเลี้ยงดูเด็กและผู้สูงอายุเพียงลำพัง การที่ครัวเรือนไทยมีขนาดเล็กลงและมีแนวโน้มที่จะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น สตรีอยู่เป็นโสดเพิ่มขึ้น ส่งผลให้จำนวนสตรีที่ต้องทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนมีมากขึ้น ภาระการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและผู้สูงอายุจึงตกเป็นภาระของสตรี ในกรณีที่สตรีต้องทำงานนอกบ้านจึงทำให้ไม่สามารถดูแลสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเต็มที่

โครงสร้างของครอบครัว ลักษณะของครอบครัวไทยเป็นครอบครัวแบบเดี่ยว ประกอบไปด้วยบิดามารดาและบุตรชายหญิงที่ยังไม่แต่งงาน ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับครอบครัวอเมริกันสมัยใหม่ ในชนบทไทยจะเป็นครอบครัวขนาดเล็กที่ประกอบไปด้วยบิดา มารดา และลูก บางทีอาจจะมีปู่ ย่า ตา หรือยายคนหนึ่งหรือมากกว่ารวมอยู่ด้วย

ความต้องการและค่านิยมทางการศึกษา เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ครอบครัวที่มีทุนทรัพย์น้อยมักให้บุตรหญิงเลิกเรียนเพื่อช่วยครอบครัวทำงานหารายได้ ส่งพี่ชายน้องชายให้ได้เรียนต่อสูงขึ้นไป เพราะเป็นค่านิยมของสังคมที่เชื่อว่าผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัวจำเป็นต้องได้รับการศึกษา เพื่อเป็นช่องทางในการประกอบอาชีพ สตรีไม่ต้องเรียนมากอีกหน่อยแต่งงานแล้วก็ต้องหยุดทำงานทำหน้าที่เป็นเมียเป็นแม่ เป็นบทบาทดั้งเดิมที่สังคมกำหนด แม้เมื่อมีโอกาสได้ศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษา สตรีส่วนใหญ่ก็จะเลือกเรียนสาขาเกษตรศาสตร์และพาณิชยกรรมมากกว่าสาขาอื่น ด้วยความเชื่อในบทบาทดั้งเดิมของชายหญิง สตรีที่จบการศึกษาภาคบังคับและต้องออกทำงานเพื่อหารายได้ช่วยครอบครัว เมื่อต้องการศึกษาต่อก็อาจหาความรู้เพิ่มเติม โดยสมัครเข้าเรียนในการศึกษานอกโรงเรียน ในหลักสูตรการศึกษาสามัญ สตรีเรียนน้อยกว่าผู้ชาย แต่หลักสูตรสายอาชีพมีสตรีเรียนมากกว่าผู้ชายทุกสาขา

บทบาทสตรีในสังคมไทยในแต่ละช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้ตั้งเป้าหมายการเพิ่มอัตราการศึกษาศรีไว้ทุกระดับ บทบาทของสตรีด้านการทำงาน ส่วนใหญ่เป็นแผนงานกิจกรรมการสร้างรายได้ซึ่งเป็นแผนงานที่เพิ่มภาระให้กับสตรีเป็นสองเท่า เพราะไม่ได้มีมาตรการลดภาระงานบ้านของสตรีเลย ทำให้สตรีตกอยู่ในภาวะที่งานบ้านก็ต้องทำเท่าเดิม และยังต้องทำงานนอกบ้านเพิ่มเพื่อหารายได้ให้แก่ครอบครัว

พ.ศ.2545 – พ.ศ.2549 ในช่วงแผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 บทบาทของสตรีด้านการศึกษา จากการสำรวจในปี 2541 สตรีมีโอกาสเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับชาย ในระดับมัธยมศึกษา อนุปริญญาและปริญญาตรีจำนวนสตรีที่ได้รับการศึกษาในระดับนี้สูงกว่าชาย

บทบาทของสตรีด้านเศรษฐกิจและการมีงานทำ สตรีมีโอกาสทำงานในภาคการผลิตมากขึ้น มีรายได้ของตนเองและมีชีวิตที่อิสระขึ้น สตรีในสายวิชาชีพภาครัฐและเอกชนไม่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับสูง ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับนักบริหารระดับกลาง ระดับรายได้ของสตรีในภาพรวมยังต่ำกว่าชาย โดยเฉพาะระดับเงินเดือนที่สูงกว่า 20,000 บาทขึ้นไป

บทบาทของสตรีด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเป็นลำดับในการได้รับเลือกตั้งในระดับต่างๆ

บทบาทของสตรีด้านกฎหมาย รัฐธรรมนูญฉบับปีพ.ศ.2540 ได้ประกันสิทธิความเป็นมนุษย์ของสตรีเท่าเทียมกับชาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540 บัญญัติสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญ 3 ประการ คือ สิทธิมนุษยชน สิทธิในการศึกษา และสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชน

สิทธิในการศึกษา การที่รัฐธรรมนูญขยายโอกาสทางการศึกษาจากการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี จะมีผลให้สตรีได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น

สิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อความยุติธรรมในสังคมที่สตรีและบุรุษสมควรมี สิทธิเท่าเทียมกันในทางการเมืองและในการได้รับผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน

ข้อค้นพบ บริบทด้านวัฒนธรรม พบว่า

สตรียังต้องรับผิดชอบงานในครัวเรือนและยังมีบทบาทหลักอยู่ในครอบครัว รับผิดชอบงาน ที่ต้องใช้พลังงานและเวลาอย่างมาก ในขณะที่ผู้ชายมีบทบาทหลักเกี่ยวกับเรื่องภายนอกครอบครัว เท่านั้น สตรีในยุคปัจจุบันนี้ต้องแบกรับความรับผิดชอบไว้ในชีวิตประจำวันถึงสามด้านคือ เป็นผู้ ที่ทำงานในครัวเรือนที่ทำให้ครอบครัวและสังคมดำรงอยู่ได้ เป็นผู้สร้างรายได้ให้ครอบครัว และยังเป็น ผู้ดูแลผู้สูงอายุและเด็กภายในครอบครัวอีกด้วย สตรีจะมีเวลาพักผ่อนน้อยลง ต้องคงอยู่ในภาวะ เครียดกับการพยายามทำงานในครัวเรือนให้มีคุณภาพดีพอสำหรับสมาชิกในครอบครัวด้วยเวลาที่มี อยู่อย่างจำกัด สำหรับสตรีในเมืองที่มีแนวโน้มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น จะยังอยู่ในภาวะลำบาก มากขึ้น เนื่องจากไม่มีผู้สูงอายุหรือญาติที่จะมาช่วยแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูเด็กและครัวเรือนให้ การที่สตรีเป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกครอบครัว ดังนั้นผลกระทบที่มีต่อสตรีย่อมจะ ส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวทุกคนเช่นเดียวกัน

ข้อค้นพบ บริบทด้านการศึกษา พบว่า

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดนโยบายขยายโอกาสทาง การศึกษาเพิ่มขึ้น การที่รัฐธรรมนูญขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี เป็นการศึกษาขั้น พื้นฐาน 12 ปี จะมีผลให้สตรีได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น

พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 กำหนดให้ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ เศรษฐกิจและสังคม เพื่อพัฒนาศักยภาพของประชากร

พ.ศ.2548 อัตราการรู้หนังสือของสตรีและผู้ชายไทยใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 92 และ 96 ตามลำดับ โอกาสทางการศึกษาของเด็กผู้หญิงใกล้เคียงที่จะเสมอภาคกับเด็กผู้ชายในระดับ ประถมศึกษา และในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาจำนวนสตรีมีมากกว่าผู้ชาย ส่วนระดับ อาชีวศึกษาจำนวนสตรีมีน้อยกว่าผู้ชาย

ข้อค้นพบ บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในระยะ พ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 พบว่า

บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียน พบว่า

1. สตรีแสดงบทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนได้ชัดเจนกว่าชาย มีความรับผิดชอบสูงกว่า มีความสนใจและตั้งใจเรียนมากกว่า

2. บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียน ถูกกำหนดสิทธิโดยความแตกต่างระหว่างเพศเป็นตัวกำหนดในการเลือกเรียนสาขาอาชีพ

3. บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนของสตรี คือเรียนตามหลักสูตรและลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนจัดให้

4. สตรีปฏิบัติกิจกรรมเสริมวิชาที่เรียนตามที่ได้รับมอบหมายงาน

บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิตินักศึกษา พบว่า

1. สตรีมีบทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิตินักศึกษา โดยเข้าร่วมกิจกรรมค่อนข้างน้อย เนื่องจากเวลาเรียนไม่อำนวย และบริบทในสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก

2. บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิตินักศึกษา สตรีทำกิจกรรมด้านวิชาการ กิจกรรมด้านพัฒนาสังคม โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และสติปัญญาในการทำกิจกรรม

3. บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิตินักศึกษา สตรีดำเนินการอย่างครบขั้นตอนตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงานโดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม

4. สตรีใช้กิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นเวทีในการเสริมสร้างถ่ายทอดความรู้ในสาขาที่ตนถนัด

5. สตรีมีบทบาทร่วมทำกิจกรรมคู่กับชายในทุกบทบาทหน้าที่

7. บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิตินักศึกษาของสตรีถูกกำหนดด้วยความแตกต่างระหว่างเพศ แบ่งกิจกรรมเป็นฝ่ายต่างๆ ตามประเภทของกิจกรรมที่ทำ และแบ่งแยกตามเพศ

บทบาทผู้เรียน ด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก พบว่า

1. บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิตินักศึกษาของสตรี ทำกิจกรรมการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท และ โครงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม

2. บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิตินักศึกษาของสตรี ใช้ความรู้ความสามารถด้านสติปัญญา ในการทำกิจกรรม

3. บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิตินักศึกษาของสตรี จัดกิจกรรมตามความถนัดของสาขา กำลังศึกษาอยู่

บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการ พบว่า

1. บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการของสตรี สตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย แต่ในบางสาขาวิชา ถูกกำหนดสิทธิโดยการแบ่งแยกตามความแตกต่างระหว่างเพศ

2. บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการของสตรี ปฏิบัติตามภารกิจของอาจารย์และวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยอย่างครบถ้วน

3. บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการของสตรี ในสถาบันการศึกษาเอกชน ทำวิจัยและบริการ วิชาการแก่สังคมไม่สามารถทำได้หรือทำได้ยากลำบาก

4. ผู้บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการของสตรี เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้ บรรลุวัตถุประสงค์

บทบาทผู้สอน ด้านสังคม พบว่า

1. บทบาทผู้สอน ด้านสังคมของสตรี มีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย
2. สตรีมีบทบาทหนักสองเท่าคือ รับผิดชอบดูแลครอบครัวและรับผิดชอบงานที่ทำงาน

บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการ พบว่า

1. บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการของสตรี ปฏิบัติตามภารกิจหลักของ สถาบันอุดมศึกษา คือ ผลิตบัณฑิต ทำวิจัย บริการวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

2. บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการของสตรี มีวิธีการบริหารจัดการ คือ การ มอบหมายงาน การกระจายงาน การประชุมวางแผนงาน การติดตามงานและการประเมินผล

3. บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการของสตรี อาจารย์สตรีและชายมีโอกาสเท่าเทียม กันในการขึ้นสู่ตำแหน่งบริหาร ถ้ามีความพร้อมและความสามารถ

4. บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการของสตรี มีความสามารถเท่าเทียมกับผู้ชายแต่ถูก กำหนดสิทธิด้วยสาขาวิชาชีพ

5. บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการของสตรีในสังคมไทย ผู้บริหารส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ชาย มีจำนวนน้อยมากที่เป็นผู้หญิง ผู้หญิงจะต้องมีความสามารถมากจริงๆจึงจะแข่งขันกับผู้ชายได้

วิเคราะห์ บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยและบริบทที่มีต่อบทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ในช่วงที่สี่ สตรีไทยยุคกระแสสตรีสากล (พ.ศ.2518 – พ.ศ.2549)

บทบาทสตรีในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยในช่วงที่สี่ พ.ศ.2518 – พ.ศ.2549 เป็นยุคที่เริ่มจากช่วงกระแสศวรรษสตรีสากลในปี พ.ศ.2518 – พ.ศ.2527 เป็นกระแสในระดับสากลจากการผลักดันขององค์การสหประชาชาติ มีผลทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสตรี บทบาทของสตรีในการพัฒนา โดยกำหนดไว้ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านกฎหมาย โดยเฉพาะประเด็นการศึกษา กำหนดให้มีการส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535 – พ.ศ.2539) ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 20 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535 – พ.ศ.2554) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ชายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสนับสนุนให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงบทบาทสตรี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – พ.ศ.2544) แผนพัฒนาสตรีได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นกรอบ โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของสตรี ทั้งนี้ยังมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ซึ่งประกันสิทธิความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง เป็นรัฐธรรมนูญที่ปฏิรูประบบโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการบริหารให้กับประเทศไทยและสตรีเป็นอย่างมาก

ในช่วงที่สิ้นเศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็วและปรับตัวเปิดกว้างสู่ระบบเศรษฐกิจนานาชาติ อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่ยุคกระแสโลกาภิวัตน์ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยกลับเพิ่มภาระภาคแรงงานมากขึ้นคือใช้เครื่องจักรแทนกำลังคนสตรีจะได้รับผลกระทบมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากแรงงานที่ถูกเลิกจ้างส่วนใหญ่ร้อยละ 90 เป็นสตรี เป็นแรงงานที่มีอายุมาก ทำงานมานาน การศึกษาน้อย ไม่มีทักษะฝีมือติดตัว มีครอบครัว มีลูกต้องดูแล และตัวเองเป็นคนหารายได้หลัก เป็นต้น ด้านการเกษตรกรรม มีการนำเครื่องจักรมาใช้มากขึ้น ผลผลิตมากขึ้นแต่ต้นทุนสูง ใช้กำลังคนน้อยลง เกิดอัตราการว่างงานมากขึ้น ในขณะเดียวกัน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการบริหารประเทศ มีผลทำให้สตรีไทยมีบทบาทมากขึ้นกว่าเดิม มีองค์การสตรีเพิ่มมากขึ้น สตรีมีโอกาสแสดงบทบาทมากขึ้นกว่าเดิม ไม่ใช่มีบทบาทอยู่ในครัวเรือนเท่านั้น อีกทั้งยังได้รับการยอมรับทั้งภาครัฐและภาคเอกชน แต่ในสถาบันครอบครัวก็ยังไม่ให้ความสำคัญแก่บุตรชายมากกว่าบุตรหญิง เพราะเป็นผู้สืบสกุลแสดงว่าค่านิยมของบทบาทสตรีในสังคมไทยก็ยังไม่เท่าเทียมผู้ชายอยู่ดี เพียงแต่มีการพัฒนาด้านการยอมรับความสามารถของสตรีมากขึ้น ถึงแม้ว่ากระแสสิทธิความเท่าเทียมกันระหว่างเพศจะถูกบรรจุอยู่ในรัฐธรรมนูญหรือในแผนพัฒนาต่างๆก็ตาม

บทบาทผู้เรียน ด้านการเรียนของสตรี แสดงบทบาทได้ชัดเจนกว่าชาย มีความรับผิดชอบมากกว่าชาย มีความสนใจตั้งใจเรียนมากกว่า เนื่องจากครอบครัวในสังคมไทย บิดามารดาอบรมขัดเกลาลูกสาวแตกต่างจากลูกชาย บทบาทของลูกสาวในครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบงานบ้าน สตรีจึงมีความรับผิดชอบ สนใจเรียนตั้งใจเรียน แสดงบทบาทได้ชัดเจนกว่าชาย วิธีการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมมีผลต่อเนื่องถึงในการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาด้วย เพราะนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็ยังคิดวิเคราะห์ไม่ได้ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้สอน หรือเนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวไทยที่สั่งสอนให้เด็กเชื่อฟังผู้ใหญ่ ห้ามโต้แย้ง

บทบาทผู้เรียน ด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา สตรีมีบทบาทเข้าร่วมกิจกรรมค่อนข้างน้อย เนื่องจากเวลาเรียนไม่อำนวย บริบทในสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก ใช้เวลาส่วนใหญ่กับการเรียน เนื่องจากโลกเปลี่ยนแปลงสู่ยุคโลกาภิวัตน์ และถูกกระแสวัฒนธรรมต่างชาติเข้าแทรก กิจกรรมยุคนี

เพิ่มกิจกรรมด้านวิชาการ ด้านพัฒนาสังคมมากกว่าเดิมที่มีแต่กิจกรรมด้านบันเทิงและกีฬา โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และสติปัญญาในการทำกิจกรรม คงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในช่วง 14 ตุลาคม 2516 ที่มีต่อแนวความคิดของนิสิตนักศึกษาในการจัดกิจกรรม โดยใช้สติปัญญาและการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคมภายนอก ประเภทของกิจกรรมแบ่งแยกตามความแตกต่างระหว่างเพศ อย่างเช่น งานหนักผู้ชายทำ งานเบาสตรีทำ ด้วยเหตุผลด้านร่างกายและความคิดดั้งเดิมในสังคมที่ผู้ชายเป็นผู้นำในครอบครัว สตรีเป็นผู้ตาม

บทบาทผู้เรียน ด้านการช่วยเหลือสังคมภายนอก สตรีจัดกิจกรรมตามความถนัดของสาขาที่กำลังศึกษาอยู่ การจัดกิจกรรมเป็นการถ่ายทอดพลังออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ การที่จัดกิจกรรมตามความถนัดของสาขาที่กำลังศึกษาอยู่เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ศึกษามาเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะทำงานเมื่อจบการศึกษา

บทบาทผู้สอน ด้านวิชาการ สตรีมีโอกาสเท่าเทียมกับผู้ชายในบางสาขาวิชาแบ่งแยกตามความแตกต่างระหว่างเพศ เนื่องจากการเลือกเรียนและการเลือกอาชีพมีผลเนื่องมาจากการอบรมขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับบทบาทดั้งเดิมของเพศชายและหญิงของพ่อแม่

บทบาทผู้สอน ด้านสังคม ระหว่างสตรีและผู้ชายไม่แตกต่างกัน สตรีรับผิดชอบดูแลครอบครัวและรับผิดชอบงานที่ทำงาน ทำให้สตรีมีบทบาทเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า เนื่องมาจากการอบรมดั้งเดิมที่สตรีต้องมีหน้าที่รับผิดชอบงานในบ้าน

บทบาทผู้บริหาร ด้านการบริหารจัดการ ปฏิบัติตามภารกิจหลักของการอุดมศึกษา เนื่องมาจากเป็นภารกิจของอาจารย์ที่จะต้องสอนเพื่อผลิตบัณฑิต ทำวิจัย บริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบริหารจัดการโดยการมอบหมายงาน กระจายงาน ประชุมวางแผน ติดตามและประเมินผล และเนื่องจากสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปเปิดโอกาสให้สตรีได้แสดงความสามารถมากขึ้น จึงเปิดใจยอมรับสตรีเข้าสู่ตำแหน่งบริหาร สตรีจึงมีโอกาสเท่าเทียมชายในการขึ้นสู่ตำแหน่งบริหารและขึ้นอยู่กับสาขาวิชาชีพที่ถนัดด้วยเหมือนกัน อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนในการดำรงตำแหน่งบริหารสำคัญยังเพิ่มในอัตราส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับชาย